

Analysis of Graduate Theses in Curriculum Development in Turkey (1993-2020)

Barış AVCI, Gebze Science & Art Center, ORCID ID: 0000-0002-7584-7113
Meral GÜVEN, Anadolu University, ORCID ID: 0000- 0002-4139-729X

Abstract

The aim of this study is to analyze the graduate theses (1993-2020) in the field of curriculum development in Turkey from various aspects. In this research, document analysis, one of the qualitative research methods, is used. Graduate theses were analyzed with the thesis review form developed by the researchers. As a result of the investigation of the theses by year, it was stated that the most studies were carried out in 2019. In addition, when the thesis was examined according to the level, it was stated that the thesis written at the PhD constitutes the majority. The distribution of graduate theses on the level of education was examined, it was pointed out that the most research was conducted in higher education level. When the research designs used in graduate studies were examined, it was stated that the quantitative research methods mostly preferred. Also, mixed methods were preferred in the second place. It was concluded that the most used techniques/tools in graduate studies were interviews, questionnaires and forms in both master's and doctoral studies, respectively. Accordingly, it was determined that the most preferred data collection technique was interview (seventy). When the theses in the study were examined according to the number of data collection tools, it was indicated that three data collection tools were used at most. Majority of the graduate theses examined according to curriculum design/development models did not provide information about the model used.

Keywords: curriculum development, curriculum & instruction, document analysis, graduate theses

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 23, No 2, 2022
pp. 870-891
DOI:10.17679/inuefd.1069258

Article Type
Review Article

Received
07.02.2022

Accepted
13.08.2022

Suggested Citation

Avci, B. & Güven, M. (2022). Analysis of graduate theses in curriculum development in Turkey (1993-2020), *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 23(2), 870-891. DOI: 10.17679/inuefd.1069258

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The concept of curriculum development was generally considered as a course-subject list until the 1950s. Although curriculum development in Turkey gained importance with the proclamation of the republic, with the Wofford report in 1952, the period of systematization of curriculum development began (Demirel, 1992; Gözütok, 2003). Accordingly, curriculum development activities are widely carried out in the departments of Curriculum and Instruction-CI, and it is aimed to train program development specialists by carrying out education and research activities at the graduate level. The rapid increase in the number of graduate studies in the CI field (Tavşancıl et al., 2010) has had a big impact on the renewal of graduate programs and theses in this field. Accordingly, it is supported by the fact that one of the most popular courses in the programs is a Program Development course in the research that the 34 institutes of Demirhan İşcan & Hazır Bıkmaz (2012) review the course programs. This result is also supported by the finding that the curriculum development theme is the most common among the program outcomes of the master's and doctorate programs (Yıldırım 2012; Atik-Kara, Kürüm-Yapıcıoğlu & Sever 2020). Studies on curriculum development are important in terms of reflecting the general view of the field, and according to Staton Spicer and Wulff (1984), examining the research done in the related field is the most appropriate way to dominate the field. Therefore, these reviews also play an insightful role for those who want to work in the relevant field (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Synthesis of scientific research results affects subsequent scientific research and applications, and research trends can be determined through the examination of the research in the literature (Ozan & Köse, 2014; Tosuntaş, Emirtekin & Süral, 2019). It is stated that the past situation is revealed through these studies and the future situation is tried to be predicted through these studies in terms of research tendency, the change that research show over time and the direction of this change (Ozan & Köse, 2014). In addition, being aware of the current situation and trends in the literature also facilitates researchers about their academic publications (Lee, Wu, & Tsai, 2009).

Purpose

The aim of this study is to analyze the graduate theses (1993-2020) in the field of curriculum development in Turkey from various aspects. It is important to reveal the trends in the field of curriculum development in Turkey in a systematic way in terms of revealing the general image of the field. Thus, it is expected to contribute to scientific inquiries and discussions about the present and future of curriculum development research.

Method

In this research, document analysis, one of the qualitative research methods, is used. Document analysis, which is a useful approach in educational sciences, is a scientific method that requires strict adherence to the research protocol (Özkan, 2019). Bowen (2009) described document analysis as a systematic process used to examine or evaluate both printed and electronic materials; entails finding, selecting, appraising, and synthesizing as the analytical processing process of document analysis. This study examines 129 theses in the Council of Higher Education- National Thesis Center (2021) which the authors have given online access permission. Graduate theses were analyzed with the thesis review form developed by the researchers. The theses were analyzed under various topics such as year, thesis type, subject,

university, region, level of education, course/subject, method, research design, data collection tools. Thus, research trends related to curriculum development between 1993 and 2020 were analyzed. To increase the reliability of the research, the codes created by the researchers were controlled by 5 experts. Reliability is determined by Miles & Huberman's (1994) [Consensus / (Consensus + Disagreement)] formula and the intercoder agreement value is calculated as 0.80.

Findings

As a result of the examination of the theses by year, it was stated that the most studies were carried out in 2019. 52.72% of the theses examined within the scope of the study were the theses carried out between 2015 and 2020. In addition, when the theses were examined according to the level at which the theses were written, it was pointed out that the theses written at the doctoral level constituted the majority (63.56%). When the distribution of the theses according to the universities was examined, it was concluded that the most graduate theses research on curriculum development was carried out at Gazi University (11.62%). The distribution of graduate theses carried out in universities was examined by geographical regions, it was stated that approximately half of the studies were carried out in Central Anatolia Region (45.73%). When the distribution of graduate theses on the level of education was examined, it was seen that the most research was conducted in higher education level (30.23%). Curriculum development studies for higher education were carried out mostly at undergraduate level (30.23%). Curriculum development studies were mostly about Music (14), English (10) and Gifted Individuals (5). When the research designs used in graduate studies were examined, it is stated that the quantitative research method is mostly preferred (33.33%). Among this method, it was stated that experimental designs are used (20.14%). Also, mixed methods were preferred (25.58%) in the second place. Qualitative methods were the least preferred method (10.85%). In 17.82% of the studies preferred research method were not stated clearly. It was concluded that the most used techniques/tools in graduate studies were interviews, questionnaires and forms in both master's and doctoral studies, respectively. Accordingly, it was determined that the most preferred data collection technique was interview (70). When the theses in the study were examined according to the number of data collection tools, it was stated that 3 data collection tools were used at most (25.58%). Majority of the graduate theses (65.11%) examined according to curriculum design/development models did not provide information about the model used. In addition, Taba Model (6.20%) and Taba-Tyler Model (4.65%) were preferred respectively.

Discussion & Conclusion

More than half (52.72%) of the theses examined within the scope of the study were carried out within five years (2015-2020). While the recent increase in graduate research in the field of educational sciences can be supported by the studies of Hazır Bıkmaz et al. (2013) and Tavşancıl et al. (2010), this can be justified as increasing the demand for graduate education. In addition, the rate of studies carried out 63.56% in PhD, 35.65% in master's degree. The reason for this is that the curriculum development field is structured on a very comprehensive study area, and it is a whole that requires time, knowledge, and experience. It can be said that the reason why the program development studies are carried out the most in the region of Central Anatolia is because of the number of the universities in the region and the fact that the well-established universities in Curriculum & Instruction-CI programs are located in this region. The

finding that more studies are conducted at the higher education level in the field of curriculum development is also supported with the educational sciences and curriculum development literature. (Doğan & Tok, 2018; Ozan & Köse, 2014; Schreglmann 2016). The reason why educational research is carried out at the higher education level rather than preschool and primary and secondary education can be explained as ease of access, workload of faculty members (Arik & Türkmen, 2009) and less bureaucratic obstacles such as obtaining permission (Alper & Gülbahar, 2009).

It is noteworthy that most of the research has been conducted in the field of Music. English, which is the second most studied field, was carried out as curriculum development studies, eight of which were in higher education and two in in-service education. The reason for the high number of studies in this field can be explained as the preference of students who have graduated from the Department of English Teaching in the field of CI program. This view is also supported by the finding that more than half of the participants of Dursun and Yar Yıldırım's (2020) study with graduate students in CI field graduated from English Teaching/English Literature departments. The finding that quantitative methods are used the most in graduate theses in the field of curriculum development is also supported by the work of Tavşancıl et al. (2010), Fazlıoğulları & Kurul (2012) and Ozan & Köse (2014), but it is suggested that the mixed method should be used more in curriculum development studies in literature (Ozan & Köse, 2014). In this research, it is stated that the most used technique is interview technique (70) followed by questionnaires (50) forms and scales (45+45) are used in the graduate theses examined. In other research examining the thesis in the field of Educational Sciences/CI, it is stated that observations, surveys and scales are frequently used (Gömleksiz & Bozpolat, 2013, Ozan & Köse, 2014; Schreglmann, 2016; Doğan & Tok, 2018).

When curriculum development activities are carried out with the aim of meeting a need or presenting a new option by considering the existing applications insufficient, the necessity of adopting a structure, framework or model related to the determination, selection and arrangement of the qualifications emerges in the curriculum design process (Erişen, 1998; Yakar, 2016). However, the fact that even 65.11% of the graduate theses in the field of curriculum development do not provide information about the model used is a remarkable finding. Then, Demirel Model, System Approach and Eclectic Model were preferred. In addition, it was concluded that the models used are more common in the United States and follow a linear structure (14.72%). Aktan (2015) states that this has been ongoing in the Ministry of National Education and graduate studies. In Bümen & Aktan (2014) and Bümen (2020) criticized the situation, stressing that Anglo-American understanding still maintains its dominance. They also stated that the books in the field of curriculum and curriculum development often represent the understanding of technical/systematic curriculum development and didactic approach as in Europe being ignored. Furthermore, the use of linear models is contradictory to an operational process definition of Varış (1985), which includes dynamic, continuous evaluation of curriculum development. In addition, it is emphasized by Sever, Kürüm Yapıcıoğlu and Atik Kara (2019) that the concepts of Curriculum & Instruction are not yet updated, also there is no agreement regarding Turkish definitions of curriculum development terms. As a result, it was concluded that the low quality and quantity of many graduate studies pose a danger for the future of the field of curriculum development.

Program Geliştirme Alanında Türkiye’de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (1993-2020)

Barış AVCI, Gebze Bilim ve Sanat Merkezi, ORCID ID: 0000-0002-7584-7113

Meral GÜVEN, Anadolu Üniversitesi, ORCID ID: 0000- 0002-4139-729X

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de program geliştirme alanında günümüze dek yapılmış olan (1993-2020) lisansüstü tezleri çeşitli yönleriyle incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Lisansüstü tezler, araştırmacılar tarafından geliştirilen tez inceleme formu ile analiz edilmiştir. Tez inceleme formu lisansüstü tezlerin hangi temalar altında analizinin yapılacağını göstermektedir. Analizler sonucunda, tezlerin yıllara göre incelenmesi sonucunda, en çok çalışmanın 2019 yılı içerisinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, tezlerin yazıldığı düzeye göre incelendiğinde doktora seviyesinde yazılan tezler çoğunluğu oluşturmaktadır. Tezlerin öğretim düzeylerine ilişkin dağılımı incelendiğinde ise en çok araştırmacının yükseköğretim düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma desenleri incelendiğinde en çok nicel araştırma yöntemlerinin, ardından karma yöntemlerin tercih edildiği belirlenmiştir. Lisansüstü çalışmalarda en çok kullanılan teknik/araçların yüksek lisans ve doktora çalışmalarının her ikisinde de sırasıyla görüşme, anket ve formlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, en çok tercih edilen veri toplama tekniğinin yetmiş çalışma ile görüşme olduğu belirlenmiştir. Araştırmada yer alan tezlerin veri toplama sayısına göre incelendiğinde en çok üç veri toplama aracının kullanıldığı görülmektedir. Program tasarımı/geliştirme modellerine göre lisansüstü çalışmaların büyük çoğunluğunda kullanılan modele göre bilgi verilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: program geliştirme, eğitim programları, doküman analizi, lisansüstü tez

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 23, Sayı 2, 2022
ss. 870-891
DOI:10.17679/inuefd.1069258

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
07.02.2022

Kabul Tarihi
13.08.2022

Önerilen Atıf

Avcı, B. & Güven, M. (2022). Program geliştirme alanında Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (1993-2020). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 870-891. DOI:10.17679/inuefd.1069258

Program Geliştirme Alanında Türkiye’de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (1993-2020)

Eğitim sistemlerinin temelini oluşturan eğitim programları, bireyin topluma etkin şekilde uyumunu sağlayacak davranışların gelişmesine yön veren amaçların bilimsel bir temele oturtulması şeklinde açıklanmaktadır (Varış, 1988). Saylor, Alexander ve Lewis (1981) ile Ertürk (1984) ise eğitim programını, öğrenme yaşantıları kazandırma düzeni şeklinde ifade etmektedir. Günümüzde bilgi-teknoloji alanında gerçekleşen değişimlerin tüm derslerin kapsamını ve geçerliğini doğrudan etkilemesi eğitimde istenilen amaçlara paralel şekilde, eğitim programlarının toplumun talepleri doğrultusunda yeniden şekillenmesini gerektirmiştir (Yüksel, 1998). Bu şekillenme sürecinde ön plana çıkan program geliştirme kavramı, programın tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesini içeren kapsamlı bir alan olmakla birlikte (Oliva ve Gordon, 2013) amaç, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme gibi öğeler tüm program geliştirme çalışmalarında yer almaktadır (Taba, 1962).

Türkiye’de program geliştirme çalışmaları cumhuriyetin ilanı ile önem kazanmakla birlikte, program geliştirme kavramı 1950’li yıllara kadar genellikle ders-konu listesi olarak ele alınmaktan öteye geçememiştir. Ancak 1952 yılındaki Wofford raporuyla birlikte program geliştirmede sistematikleşme dönemi başlamıştır (Demirel, 1992; Gözütok, 2003). Bu doğrultuda geliştirilen ilköğretim ve ortaöğretim programları Deneme Okulları’nda uygulamaya konulmuş aynı zamanda yükseköğretimde program geliştirme alanında çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda Demirel’in (1992) ifadesiyle “eğitim sisteminin kaderini etkileyecek bu araştırmalar” (s.31) program geliştirme alanında ihtisaslaşan Eğitim Programları ve Öğretim-EPÖ alanındaki çalışmaların önemini altını çizmektedir. 1980’li yılların sonundan itibaren pek çok eğitim fakültesinde lisans programı olarak sunulan Eğitim Programları ve Öğretim alanı, 1997 yılında Yükseköğretim Kurulu ve Dünya Bankası tarafından desteklenen Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında lisans düzeyinde eğitim veren eğitim bilimlerinin birçok bölümü gibi kapatılarak lisansüstü düzeye alınmıştır (Hazır Bıkmaz, Aksoy, Tatar ve Atak Altınyüzük, 2013). Lisansüstü eğitim 1980’li yıllara kadar kürsü sistemi ile yürütülmüş, ardından sosyal bilimler enstitüleri ile eğitim bilimleri enstitülerinin sorumluluğunda devam etmiştir.

Eğitim programı geliştirme çalışmaları yaygın bir şekilde Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dallarında yapılmakta; lisansüstü düzeyde eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütülerek program geliştirme uzmanlarının yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. EPÖ alandaki lisansüstü çalışmalarının sayısının hızla artmasında (Tavşancıl vd. 2010) lisansüstü programların yenilenmesi ve bu alanda yapılan tez çalışmalarının da etkisi büyük olmuştur. Bu bağlamda yapılan kimi araştırmalar olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, Demirhan İşcan ve Hazır Bıkmaz’ın (2012) 34 enstitünün ders programlarını incelediği araştırmasında, programlarda en çok yer alan derslerden birinin Program Geliştirme dersi olması bunu destekler niteliktedir. Bu sonuç, Yıldırım (2012) ile Atik-Kara, Kürüm-Yapıcıoğlu ve Sever’in (2020) yüksek lisans ve doktora programlarının program çıktıları içerisinde en fazla program geliştirme temasının yer aldığı bulgusu ile de desteklenmektedir.

Program geliştirme konusunda yapılan araştırmalar ise alanın genel görünümünü yansıtması açısından önem arz etmekte ve Staton Spicer ve Wulff’a (1984) göre, ilgili alanda yapılmış araştırmaların incelenmesi, alana hâkim olmada kullanılabilir en uygun yol şeklinde açıklanmaktadır. Bu bağlamda program geliştirme konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini içerik açısından inceleyen Schreglmann (2016) çalışmasında 28 lisansüstü tez

incelemiştir. Bu çalışma sonucunda en çok yükseköğretimde program geliştirme ve değerlendirme konularının çalışıldığını belirtilirken, ikinci sırada ise ilköğretim ve ortaöğretimde yürütülen çalışmaların yer aldığı ifade edilmektedir. Buna ek olarak aynı çalışma içerisinde örgün eğitim dışında yer alan programların ihmal edildiğine de değinilmektedir. Altın'ın (2004) EPÖ alanında 1985-2002 yılları arasında yapılan 397 yüksek lisans tezini incelediği araştırmasında, tezlerin ilk ve ortaöğretim kademesinde yoğunlaştığı; Hazır Bıkmaz, Aksoy, Tatar ve Atak Altinyüzük'ün (2013) 1974-2009 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin içerik analizi araştırmasında ise seksenli yılların sonundan itibaren tüm dünyada eğitim alanında başlayan değişimin dikkatleri eğitim programları, öğrenme, öğretmen eğitimi konularına yönelttiği; Kozikoğlu ve Senemoğlu'nun (2015) araştırmalarında ise 2009-2014 yılları arasında EPÖ alanında yapılan doktora tezleri incelendiğinde, öğretme-öğrenme yaklaşımları, program değerlendirme, öğretme-öğrenme stratejileri gibi konuların en çok çalışılan konular olduğu görülmektedir. Benzer biçimde Güven (2019), EPÖ doktora alanında hazırlanan tezlerde öğrenme kuramları, sınıf içi uygulamalar ve öğrenen özellikleri ile ilgili çalışmaların eşit sayıda olduğunu ve konular açısından toplam sayının neredeyse yarısını oluşturduğunu belirtirken; bu konuları öğretmen eğitimi ve yetiştirilmesi ile öğretmen özelliklerini takip ettiğini, program değerlendirme, program geliştirme ve programla ilgili konuların geri planda kaldığını ve bu çalışmaların toplamda yalnızca %19,38'ini oluşturduğunu önemle vurgulamıştır. Bu açıdan, eğitim programları ve öğretim alanında gerçekleştirilen her bir lisansüstü araştırmasının program geliştirme çalışmalarındaki program teorisinin oluşturulması, gereksinim belirleme çalışmalarının yapılması, amaçların oluşturulması, içerik düzenlenmesi, öğretim ve öğrenme süreçlerinin desteklenmesi, değerlendirmenin belirlenmesi açısından kaynak niteliği taşıması nedeniyle EPÖ alanının geleceğine yön verdiği söylenebilir.

Dolayısıyla yapılan bu incelemeler, ilgili alanda çalışma yapmak isteyen kişilere de fikir verici bir rol üstlenmektedir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Bilimsel araştırma sonuçlarının sentezlenmesi sonraki bilimsel araştırma ve uygulamaları etkilemekte, literatürde yer alan araştırmaların incelenmesi yoluyla da araştırma eğilimleri belirlenebilmektedir (Ozan ve Köse, 2014; Tosuntaş, Emirtekin ve Süral, 2019). Araştırma eğilimi, araştırmaların zaman içerisinde gösterdikleri değişimi ve bu değişimin yönünü ifade etmekte bu çalışmalar aracılığıyla geçmiş durumun ortaya koyulduğu ve gelecekteki durumu öngörülmeyle çalışıldığı belirtilmektedir (Ozan ve Köse, 2014). Buna ek olarak, literatürde yer alan güncel durum ve eğilimlerin farkında olunması, araştırmacılara akademik yayınları hakkında kolaylık da sağlamaktadır (Lee, Wu ve Tsai, 2009). Bu kapsamda Türkiye'de program geliştirme alanındaki eğilimlerin sistematik bir yolla ortaya çıkarılması, alanın genel görüntüsünün ortaya çıkması bakımından önem arz etmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar olmasına karşılık son yılları da kapsayacak biçimde alanda var olan tezlerin incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece, program geliştirme araştırmalarının bugünü ve geleceği ile ilgili bilimsel sorgulama ve tartışmalara katkı sağlayarak yapılan çalışmaların odağının genişletilmesine imkân tanınması beklenmektedir. Buna ek olarak, EPÖ alanındaki incelen lisansüstü çalışmaların (Altın, 2004; Hazır Bıkmaz, Aksoy, Tatar ve Atak Altinyüzük, 2013; Kozikoğlu ve Senemoğlu, 2015) oldukça kapsamlı bir alan olan EPÖ'nün daha çok geneline odaklandığı görülmektedir. Ancak, EPÖ lisansüstü programlarında en fazla yer alan derslerden olan Program Geliştirme ile (Demirhan İşcan ve Hazır Bıkmaz'ın, 2012) EPÖ lisansüstü programlarının çıktıkları içerisinde en fazla yer alan program geliştirme temasına ilişkin (Atik-Kara, Kürüm-Yapıcıoğlu ve Sever, 2020) kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamış olması da çalışmayı önemli kılan unsurdur. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de program geliştirme alanında günümüze

dek yapılmış olan (1993-2020) lisansüstü tezleri çeşitli yönleriyle incelemektir. Bu doğrultuda Yüksek Öğretim Kurulu-YÖK Ulusal Tez Merkezi (2021) veri tabanında yer alan lisansüstü tezlere ulaşılmıştır. Araştırma içerisinde şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerin, düzeylerine ve yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerin üniversitelere ve bölgelere göre dağılımı nasıldır?
3. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerin ders/konu alanı ile öğretim düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
4. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerde hangi araştırma yöntemleri ve desenleri kullanılmıştır?
5. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerde hangi veri toplama teknikleri/araçları kullanılmıştır?
6. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerde hangi program tasarımı/geliştirme modelleri kullanılmıştır?

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Eğitim bilimlerinde yararlı bir yaklaşım olan doküman incelemesi, araştırma protokolüne sıkı sıkıya bağlılık gerektiren bilimsel bir yöntemdir (Özkan, 2019). Bowen (2009) doküman analizini hem basılı hem de elektronik materyalleri incelemek ya da değerlendirmek için kullanılan sistematik bir işlem olarak tanımlamakla birlikte; verilerin bulunmasını, seçilmesini, anlamlandırılmasını (değerlendirilmesini) ve sentezlenmesini doküman analizinin analitik işlem süreci olarak açıklamaktadır.

Verilerin toplanması

Araştırmanın evrenini Türkiye’de program geliştirme alanında yapılan tüm lisansüstü çalışmalar oluşturmaktadır. Ancak bu çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde (2021) yer alan ve yazarların çevrim içi erişim izni verdiği çalışmalar incelenmiştir. Verilerin toplanmasında ilk aşamada, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan ve çalışma grubunu oluşturan lisansüstü tezler “program geliştirme” ve “program tasarısı” kelimeleri ile tez adı, konu, dizin ve özet içerisinde tarama yapılarak 585 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden eğitimde program geliştirme ile ilişkili olmayan çalışmalar çıkarıldığında ise toplamda 129 lisansüstü çalışma elde edilmiştir. 01/03/2020 ile 24/01/2021 tarihleri arasındaki veri toplama sürecinde araştırmanın amacına hizmet eden ilk çalışmanın 1993 yılında, son çalışmanın ise 2020 yılında gerçekleştiği belirlenmiştir.

Verilerin analizi

İncelenen kaynakları oluşturan lisansüstü tezlerin analizi amacıyla doküman inceleme tekniği tercih edilerek betimsel analiz gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü tezler, araştırmacılar tarafından geliştirilen tez inceleme formu ile analiz edilmiştir. Tez inceleme formu lisansüstü tezlerin hangi temalar altında analizini yapılacağını göstermektedir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu forma ayrıca iki bilim uzmanının da görüşü ile son şekli verilmiştir.

2.Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerin üniversitelere ve bölgelere göre dağılımı nasıldır?

Araştırmanın ikinci sorusuna ilişkin elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2.

Tezlerin yıllara ve düzeylere göre dağılımı

Bölge	Üniversite	Sayı	%	Bölge	Üniversite	Sayı	%
Akdeniz	Çukurova	1	0,77	Karadeniz	Zonguldak	1	0,77
	Mehmet Akif Ersoy	1	0,77		Karadeniz	2	1,55
	Mersin	1	0,77		Teknik	2	1,55
Doğu Anadolu	Atatürk	3	2,32	Marmara	Tokat	2	1,55
	İnönü	1	0,77		Gaziosmanpaşa	1	0,77
	Dokuz Eylül	8	6,20		Düzce	1	0,77
Ege	Afyon Kocatepe	4	3,10	Marmara	Marmara	12	9,30
	Ege	3	2,32		Abant İzzet Baysal	1	0,77
	Muğla Sıtkı Koçman	1	0,77		Yıldız Teknik	5	3,87
G.Doğu Anadolu	Yaşar	1	0,77	Marmara	Uludağ	3	2,32
	Gaziantep	8	6,20		İstanbul	2	1,55
	Gazi	15	11,62		Yeditepe	1	0,77
İç Anadolu	Hacettepe	12	9,30	Genel Toplam	Fatih	1	0,77
	Selçuk	1	0,77		Balıkesir	3	2,32
	Ankara	10	7,75		Sakarya	1	0,77
	Orta Doğu Teknik	4	3,10		Ç. Onsekiz Mart	1	0,77
	Kara Harp Okulu Komutanlığı	1	0,77		Bahçeşehir	2	1,55
	Necmettin Erbakan	3	2,32		Akdeniz Bölgesi	3	2,32
	Anadolu	11	8,52		Doğu Anadolu Bölgesi	4	3,10
	Eskişehir Osmangazi	1	0,77		Ege Bölgesi	17	13,17
	Erciyes	1	0,77		Güneydoğu Anadolu Bölgesi	8	6,20
					İç Anadolu Bölgesi	59	45,73
			Karadeniz Bölgesi	6	4,65		
			Marmara Bölgesi	32	24,80		
			Genel Toplam	129			

Tezlerin üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde, program geliştirmeye ilişkin en çok lisansüstü tez araştırmasının %11,62 ile Gazi Üniversitesi’nde yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ardından %9,30 ile Hacettepe Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi gelmektedir. Üçüncü sırada ise %8,52 Anadolu Üniversitesi yer almaktadır. Çukurova Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (daha sonra adı değişmiştir), Düzce Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Fatih Üniversitesi (daha sonra kapatılmıştır), Sakarya Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde ise yalnızca birer çalışma gerçekleştirilmiştir.

Üniversitelerde yürütülen lisansüstü tez çalışmalarının coğrafi bölgelere göre karşılaştırmasının yapılması amacıyla, çalışmaların dağılımı incelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmaların yaklaşık yarısının %45,73 ile İç Anadolu Bölgesi'nde gerçekleştirildiği görülmektedir. Ardından %24,80 Marmara Bölgesi gelirken üçüncü sırada ise %13,17 Ege Bölgesi yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi gelmektedir.

3. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerin ders/konu alanı ile öğretim düzeylerine göre dağılımı nasıldır?

Araştırmanın üçüncü sorusunu oluşturan öğretim düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3.

Tezlerin öğretim düzeylerine göre dağılımı

Öğretim Seviyesi	Doktora	%	Yüksek Lisans	%	S.Y	%	Toplam	%
Yükseköğretim- Lisans	28	21,70	10	7,75	1	0,7	39	30,23
İlköğretim	20	15,50	13	10,07	-	-	33	25,58
Hizmet içi Eğitim- Öğretmen	10	7,75	3	2,32	-	-	13	10,07
Halk Eğitimi- Yetişkin Eğitimi	7	5,42	5	3,87	-	-	12	9,30
Ortaöğretim- Genel Okul Öncesi	6	4,65	4	3,10	-	-	10	7,75
Yükseköğretim- Hazırlık	4	3,10	3	2,32	-	-	7	5,42
Diğer	2	1,55	2	1,55	-	-	4	3,10
Ortaöğretim- Mesleki	1	0,77	2	1,55	-	-	3	2,32
Yükseköğretim- Lisansüstü	-	-	2	1,55	-	-	2	1,55
Hizmet içi Eğitim- Yetişkin	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
Yükseköğretim- Önlisans	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
Hizmet içi Eğitim- Emniyet	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
Yükseköğretim- Uzaktan Eğitim	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
Hizmet içi Eğitim- Hemşire	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77

Lisansüstü tezlerin öğretim düzeylerine ilişkin dağılımı incelendiğinde, en çok araştırmanın %30,23 ile yükseköğretim düzeyinde hazırlandığı görülmektedir. Yükseköğretime yönelik yürütülen program geliştirme çalışmaları ise en çok lisans düzeyinde (%30,23) gerçekleştirilmiştir. İkinci sırada ise %25,58 ile ilköğretimde yürütülen çalışmalar yer almaktadır. Üçüncü sırada ise hizmet içi eğitime yönelik çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Bu grupta en çok çalışılan konu ise öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim programlarıdır (%10,07). Araştırmanın üçüncü sorusunu oluşturan ders/konu alanına ilişkin bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4.*Tezlerin ders/konu alanlarına göre dağılımı*

Alan/Ders	Alan/Ders	Alan/Ders	Alan/Ders	Alan/Ders	Alan/Ders		
Müzik	14	Bilinçli Farkındalık	2	Psikoeğitim	1	Sanat Yönetmenliği	1
İngilizce	10	Talaşlı Üretim	1	Cinsiyet Eğitimi	1	Almanca	1
Üstün Yetenekli Bireyler	5	Etik Eğitimi	1	Sosyal Konum Geliştirme	1	Barış Eğitimi	1
Aile Katılımı	4	Evlilik Danışmanlığı	1	Öğrenme Yörüngeleri	1	Cinsel Sağlık	1
Matematik	4	Bilişim ve Etik	1	Aile Katılımı	1	İşletme	1
Değer Eğitimi	4	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı	1	Rekreasyon	1	Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi	1
Fen Bilgisi	4	Nanoteknoloji-Biyoteknoloji	1	Dil Öğrenme Stratejileri	1	Kadın Sağlığı	1
Bilimsel Süreç	3	Karma Program	1	Temel Fotoğraf Eğitimi	1	Temel Trafik ve Kaza İnceleme Eğitimi	1
İnsan Hakları	3	Öğrenme Desteği	1	Araştırma Üretkenliği	1	Kaynaştırma	1
Fizik	3	Bilgi İşlemsel Düşünme Becerisi	1	Metin Türleri I	1	Uzaktan Eğitim	1
Türkçe	3	Biyoloji	1	Disiplinlerarası	1	Koçluk Eğitici Gelişimi	1
Öğretim İlke ve Yöntemleri	2	Gelişim ve Öğrenme	1	Okuma Destek Programı	1	Bilişim Teknolojileri	1
Din Eğitimi	2	Öğretmenlik Uygulaması	1	Duygusal Zekâ	1	Girişimcilik	1
Arapça	2	Bilgi Stratejileri	1	Öğretmen Yeterlilikleri	1	Yaşam Eğitimi	1
Sosyal Bilgiler	2	Psikolojik Sermaye	1	Ebelik	1	Grafik	1
STEM	2	Yaratıcı Düşünme ve İnovasyon	1	PDR	1	Hazır Giyim	1
Medya Okur Yazarlığı	2	Nakış Desen Sistemi	1	Elektronik I	1	Özenli Düşünme	1
Eleştirel Düşünme	2	Bibliyoterapi	1	Biyoteknoloji	1		
Çocuk Hakları	2	Müze Eğitimi	1	Özel Eğitim	1		
Genel Toplam: 129							

Tablo 4 incelendiğinde program geliştirme çalışmaları en çok Müzik (14), İngilizce (10) ve Üstün Yetenekli Bireyler (5) hakkında yapılmıştır. Ardından matematik, değerler eğitimi ve fen bilgisi (4), bilimsel süreç, insan hakları, fizik ve Türkçe alanları üçer kez; öğretim ilke ve yöntemleri, din eğitimi, Arapça, sosyal bilgiler, STEM, medya okuryazarlığı, eleştirel düşünme, çocuk hakları ve bilinçli farkındalık ikişer kez, diğer 54 alan ise yalnızca birer kez kullanılmıştır.

4. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerde hangi araştırma yöntemleri ve desenleri kullanılmıştır?

Araştırmanın dördüncü sorusuna ilişkin elde edilen bulgular Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5.

Tezlerde kullanılan araştırma yöntem ve desenleri

		Yüksek Lisans	%	Doktora	%	Sanatta Yeterlik	%	Toplam	%	
Çoklu Desen	Belirtilmemiş	14	10,85	8	6,20	1	0,77	23	17,82	
	Betimsel ve Deneysel	2	1,55	8	6,20	-	-	10	7,75	
	Eylem A. Ve Durum A.	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77	
	Tarama ve Deneme	1	0,77	1	0,77	-	-	2	1,55	
	Tarama ve Deneysel	-	-	3	2,32	-	-	3	2,32	
	Toplam							16	12,39	
Nicel Yöntemler	Deneysel Olmayan	Tarama	1	0,77	6	4,65	-	-	7	5,42
		Tarama (Kesitsel)	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
		Tarama (Boylamsal)	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
		Tarama (Genel Tarama)	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
		Tarama (İlişkisel Tarama)	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
	Deneysel	Diğer	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
		Tasarım ve Geliştirme	-	-	5	3,87	-	-	5	3,87
		Tam Deneysel	3	2,32	5	3,87	-	-	8	6,20
		Yarı Deneysel	3	2,32	6	4,65	-	-	9	6,97
		Zayıf Deneysel	3	2,32	3	2,32	-	-	6	4,65
Toplam							43	33,33		
Nitel Yöntemler	Eylem Araştırması	2	1,55	6	4,65	-	-	8	6,20	
	Durum çalışması	1	0,77	4	3,10	-	-	5	3,87	
	İçerik Çözümlemesi	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77	
	Toplam							14	10,85	
Karma Yöntemler	Açıklayıcı	4	3,10	7	5,42	-	-	11	8,52	
	Çeşitleme	-	-	3	2,32	-	-	3	2,32	
	Çok Aşamalı	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77	
	Eşzamanlı Dönüşümsel	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77	
	Eşzamanlı Karma Desen	-	-	2	1,55	-	-	2	1,55	
	Gömülü Desen	-	-	-	-	-	-	1	0,77	
	İç İçe Karma	-	-	5	3,87	-	-	5	3,87	
	Keşfedici Sıralı	3	2,32	1	0,77	-	-	4	3,10	
	Karma (Belirtilmemiş)	1	0,77	3	2,32	-	-	4	3,10	
Karma- Diğer	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77		
Toplam							33	25,58		

Lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma desenleri incelendiğinde %33,33 ile en çok nicel araştırma yönteminin tercih edildiği; bu yöntem içinden de %20,14 ile deneysel desenlerin kullanıldığı görülmektedir. İkinci sırada ise %25,58 ile karma yöntemlerin tercih edildiği görülmektedir. Nitel yöntemler ise en az tercih edilen yöntemdir (%10,85). Çalışmaların %17,82'sinde ise hangi araştırma yöntemin kullanıldığına ilişkin net bir şekilde veri

paylaşılmamıştır. Veri paylaşılmayan tezlerin %10,85'i yüksek lisans, %6,20'si doktora, %0,77'si ise sanatta yeterlik çalışmasıdır. Yüksek lisans tezlerinde en çok deneysel desenler tercih edilirken; doktora tezlerinde ise karma desenler tercih edilmiştir.

5. Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerde hangi veri toplama teknikleri/araçları kullanılmıştır?

Araştırmanın beşinci sorusu kapsamında elde edilen veri toplama teknikleri/araçlarına ilişkin bulgular Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6.

Tezlerde kullanılan veri toplama teknikleri/araçları

Teknikler/Araçlar	Yüksek Lisans	Doktora	Sanatta Yeterlik	Toplam
Görüşme	17	52	1	70
Anket	15	36	-	51
Form	10	35	-	45
Ölçek	10	35	-	45
Gözlem	4	25	-	29
Günlük	4	19	-	23
Başarı Testi	4	11	-	15
Doküman İncelemesi	5	10	1	16
Literatür Tarama	3	7	-	10
Bilgi Testi	6	4	-	10
Grup Çalışması	2	2	-	4
Kazanım Testi	1	2	-	3
Çalışma Yaprağı	-	2	-	2
Envanter	-	2	-	2
Kamera Kayıtları	-	2	-	2
Rubrik	-	2	-	2
Ürün	-	2	-	2
Alan Notları	1	1	-	2
Bitirme Projesi	-	1	-	1
Değerlendirme Notları	-	1	-	1
Değerlendirme Rehberi	-	1	-	1
Düşünme Kayıtları	-	1	-	1
Ses Kayıtları	-	1	-	1
Sesli Düşünme Protokolleri	-	1	-	1
Ürün Dosyası	-	1	-	1
Cümle Tamamlama Testi	-	1	-	1
Belirtilmemiş	6	-	-	6
Beceri Testi	2	-	-	2
Açık uçlu sorular	1	-	-	1
Anlam Çözümleme Tablosu	1	-	-	1
Bulmaca	1	-	-	1
Denel İşlem Materyali	1	-	-	1
Dikkat Testi	1	-	-	1
Farkındalık Testi	1	-	-	1
Quiz	1	-	-	1

Tablo 6 incelendiğinde lisansüstü çalışmalarda en çok kullanılan teknik/araçların yüksek lisans ve doktora çalışmalarının her ikisinde de sırasıyla görüşme, anket ve formlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, en çok tercih edilen veri toplama tekniğinin 70 çalışma ile görüşme olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak en çok tercih edilen ikinci veri toplama aracı ise 51 çalışma ile anketlerdir. Formlar ve ölçekler ise 45'er çalışmada kullanılmaktadır. Bu araçları 29 çalışma ile gözlem tekniği 23 çalışma ile de günlükler takip etmektedir. Buna ek olarak 15 çalışmada başarı testi, 10 çalışmada da doküman incelemesi tercih edilirken; 10 çalışmada "literatür taraması" olarak veri toplama aracı/yönteminin kullanıldığının belirtilmesi de dikkat çeken diğer bir husustur. Araştırmanın beşinci sorusuna ilişkin elde edilen veri toplama aracına ilişkin bulgular Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7.

Tezlerde kullanılan veri toplama aracı sayısı

Kullanılan Araç Sayısı	Yüksek Lisans	%	Doktora	%	Sanatta Yeterlik	%	Toplam	%
1 Veri Toplama Aracı	11	8,52	11	8,52	-	-	22	17,05
2 Veri Toplama Aracı	15	11,62	13	10,07	1	0,77	29	22,48
3 Veri Toplama Aracı	7	5,42	26	20,15	-	-	33	25,58
4 Veri Toplama Aracı	5	3,87	16	12,40	-	-	21	16,27
5 Veri Toplama Aracı	1	0,77	9	6,97	-	-	10	7,75
6 ve Üstü Veri Toplama Aracı	1	0,77	7	5,42	-	-	8	6,20
Belirtilmemiş	6	4,65	-	-	-	-	6	4,65

Araştırmada yer alan tezlerin veri toplama sayısına göre incelendiğinde %25,58 ile en çok 3 veri toplama aracının kullanıldığı görülmektedir. Ardından %22,48 ile 2 veri toplama aracı kullanılmıştır. Yüksek lisans araştırmalarında, doktora düzeyindeki araştırmalara kıyasla daha az sayıda veri toplama aracı kullanılmaktadır. Buna ek olarak veri toplama araçlarının belirtilmediği 6 araştırmanın tümünün yüksek lisans çalışması olduğu belirlenmiştir.

6.Program geliştirme alanına ilişkin yapılan tezlerde hangi program tasarımı/geliştirme modelleri kullanılmıştır?

Araştırmanın altıncı sorusuna ilişkin elde edilen bulgular Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8.

Tezlerde kullanılan program tasarımı/geliştirme modelleri

Kullanılan Model	Yüksek Lisans	%	Doktora	%	SY	%	Sayı	%
Belirtilmemiş	41	31,78	42	32,55	1	0,77	84	65,11
ADDIE	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
AIM	1	0,77	-	-	-	-	1	0,77
Demirel	-	-	5	3,87	-	-	5	3,87
Eklektik	-	-	4	3,10	-	-	4	3,10
Kazanım Temelli Program Tasarımı	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77

Kemp, Morrison ve Ross	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
Kern, Harden ve Demirel	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
MEB Program Geliştirme	-	-	2	1,55	-	-	2	1,55
Mahiroğlu	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
Okul Temelli	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
SÖPGEM	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
Kern, Harden ve Taba-Tyler	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
Sistem Yaklaşımı	-	-	4	3,10	-	-	4	3,10
Skilbeck	-	-	2	1,55	-	-	2	1,55
Süreç	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77
Taba	2	1,5	6	4,65	-	-	8	6,20
		5						
Taba-Tyler	1	0,7	5	3,87	-	-	6	4,65
		7						
Tyler	1	0,7	-	-	-	-	1	0,77
		7						
UbD	-	-	2	1,55	-	-	2	1,55
İHDE Program Geliştirme	-	-	1	0,77	-	-	1	0,77

Program tasarımı/geliştirme modellerine göre incelenen lisansüstü çalışmaların %65,11 ile büyük çoğunluğunda kullanılan modele ilişkin bilgi verilmemiştir. Daha sonra ise sırasıyla, %6,20 ile Taba Modeli, %4,65 ile Taba-Tyler Modeli'nin kullanıldığı görülmektedir. Buna ek olarak %3,87 ile Demirel Modeli, 3,10 ile Eklektik Model ve Sistem Yaklaşımı Modeli kullanılırken; %1,55 ile de MEB Program Geliştirme Modeli ve UbD Modeli tercih edilmiştir. Diğer 12 model ise yalnızca birer kez kullanılmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Program geliştirme alanında dünyaya örnek olan Köy Enstitüleri ve 1961 programları gibi nitelikli ve sistemli çalışmaların yürütüldüğü Türkiye'de, program geliştirme alanında 2004 yılından itibaren Yapılandırmacı Yaklaşımın da etkisiyle reform niteliğinde (Bulut, 2007) adımlar atılmıştır. Programların geliştirilme sürecinde uluslararası değerlendirme sonuçları da dikkate alınarak, birçok disiplin ve eğitim kademesindeki programların geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. Buna ek olarak, araştırma kapsamında incelenen tezlerin yarısından fazlasının (%52, 72) beş yıl içerisinde (2015-2020) gerçekleştirildiği görülmektedir. Eğitim bilimleri alanındaki lisansüstü araştırmaların son dönemlerde artış göstermesi sonucu Hazır Bıkmaz vd. (2013) ile Tavşancıl vd. (2010) çalışmalarıyla da desteklenebilirken bu durum lisansüstü eğitime olan talebin artması olarak gerekçelendirilebilmektedir. Buna ek olarak gerçekleştirilen çalışmaların oranı doktora %63,56 düzeyindeyken, yüksek lisansta ise %35,65 düzeyindedir. Bunun nedeni olarak, program geliştirme alanının oldukça kapsamlı bir çalışma alanı üzerinde yapılandırılarak zaman, bilgi birikimi ve deneyim gerektiren bir bütün olması gösterilebilmektedir. Bu görüş, Schreglmann (2016) tarafından da desteklenmektedir. Program geliştirmeye ilişkin tezlerin bölgelere dağılımında ise, çalışmaların yaklaşık yarısının (%45,73) İç Anadolu Bölgesi'nde yapıldığı görülürken en fazla çalışma Gazi Üniversitesinde (%11,62) gerçekleştirilmiştir. Ardından %9,30 ile Hacettepe ve Marmara Üniversitesi gelirken, üçüncü sırada ise %8,52 Anadolu Üniversitesi yer almaktadır. Program geliştirme çalışmasının en fazla yürütüldüğü bölgenin İç Anadolu olması, bölgedeki üniversite sayısı ile EPÖ alanındaki köklü üniversitelerin bu bölgede yer almasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu bağlamda, eğitim programları ve öğretim alanyazınında

gelişmekte olan üniversitelerdeki tezlerde bir artış olduğu sonucu (Kozikoğlu ve Senemoğlu, 2015) yer alsa da program geliştirme alanında gerçekleştirilen tezlerin daha çok gelişmiş üniversitelerde yapıldığı saptanmıştır. Ancak Schreglmann (2016) ve Hazır Bıkmaz vd. (2013) çalışmalarında bu sonucun Ortadoğu Teknik Üniversitesi için geçerli olmadığını belirtmektedirler.

Tezlerin düzeylere göre oranında ise en çok yükseköğretim- lisans programları (%30,23) için hazırlanmıştır. Ardından ilköğretim (%25,58) ve hizmet içi eğitim-öğretmen yetiştirme (%10,07) alanı gelmektedir. Program geliştirme alanında yükseköğretim düzeyinde daha çok çalışma yapıldığı sonucu, eğitim bilimleri ve program geliştirme alanyazını ile de örtüşmekle birlikte (Ozan ve Köse, 2014; Schreglmann 2016; Doğan ve Tok, 2018) eğitim araştırmalarının asıl amacı olan okul öncesi ile ilk ve ortaöğretimden ziyade yükseköğretim düzeyinde gerçekleştirilmesinin nedeni ise ulaşım kolaylığı, öğretim üyelerinin iş yükü (Arık ve Türkmen, 2009) ile izin alma gibi bürokratik engeller ile daha az karşılanması (Alper ve Gülbahar, 2009) olarak açıklanabilmektedir. İkinci sırada ise ilköğretim düzeyinde gerçekleştirilen araştırmaların yer aldığı sonucu ile hizmet içi eğitim-öğretmen alanındaki (%10,07) çalışmalara ilişkin sonuçlar da EPÖ alanının sonuçları ile örtüşmektedir (Gömlüksiz ve Bozpolat, 2013; Özkal, 2020). PISA ve TIMSS gibi uluslararası göstergelerde alınan kötü puanlar sonucunda eleştirilerek niteliği sıklıkla sorgulanan ilköğretim programlarına görece daha az odaklanması da dikkat çekici diğer bir husustur. En çok program geliştirme çalışması yapılan alanlar ise Müzik (14), İngilizce (10) ve Üstün Yetenekli Bireyler (5) alanları olurken, en fazla Müzik alanında çalışmanın yapılmış olması dikkat çekici bir husustur. Bahsedilen 14 çalışmanın 10'u yükseköğretim seviyesinde iken 4'ü okul öncesi/ilkokul düzeyindedir. En çok çalışılan ikinci alan olan İngilizce ise 8'i yükseköğretim 2'si hizmet içi eğitimde program geliştirme çalışması olarak yapılmıştır. Bu alandaki çalışmanın fazla olmasının nedeni EPÖ alanını İngilizce Öğretmenliği bölümünden mezun olan öğrencilerin tercih etmesi olarak açıklanabilmektedir. Bu görüş Dursun ve Yar Yıldırım'ın (2020) EPÖ alanındaki lisansüstü öğrenciler ile gerçekleştirdiği çalışmanın katılımcılarının yarısından fazlasının İngilizce Öğretmenliği/İngiliz Edebiyatı bölümlerinden mezun olmaları sonucu ile de desteklenmektedir. Buna ek olarak, üstün yetenekli öğrenciler ile ilgili çalışmaların öneminin ülkemizde son yıllarda daha iyi anlaşılmasından kaynaklı olarak sayılarının umut verici bir şekilde arttığı Schreglmann (2016) tarafından vurgulanmaktadır.

Program geliştirme alanındaki lisansüstü tezlerde en fazla nicel yöntemin kullanıldığı sonucu Tavşancıl vd. (2010) Fazlıoğulları ve Kurul (2012), Ozan ve Köse'nin (2014) çalışmalarıyla da desteklenirken Schreglmann (2016) program geliştirmede nicel yöntemi "pek tercih edilmeyen bir yöntem" (s.1497) olarak açıklaması dikkat çekerken Bozpolat ve Gömlüksiz (2013) ise deneysel desenlerin daha çok kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Yüksek lisans çalışmalarında nicel yöntemlerden deneysel desenler çoğunlukta iken, doktora tezlerinde daha çok karma yöntemlerden açıklayıcı desen tercih edilmiştir. Ozan ve Köse'nin (2014) EPÖ alanındaki eğilimleri belirlediği çalışmasında açıklayıcı ya da keşfedici türde karma çalışmaların artması gerektiğinin belirtilmesi, bulgunun gerçekleşmekte olduğunu da göstermektedir. Buna ek olarak, Kozikoğlu ve Senemoğlu'nun (2015) çalışmasında karma yöntem kullanımının 1999-2009 yılları arasındaki dönemde önemli ölçüde arttığı ve bu oranın (%29,1) nicel yöntem (%30,7) çok yakın olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinde en çok tercih edilen yöntemin karma yöntem olması Kozikoğlu ve Senemoğlu (2015) ve Özkal'ın (2020) araştırmaları ile de desteklenmektedir. Nitel yöntem ise lisansüstü

tezlerde en az tercih edilen yöntem iken tek başına pek tercih edilmemektedir (Hazır Bıkmaz vd. 2013; Özkal, 2020). Derinlemesine detaylı bilgi toplama imkânı sunan karma yöntemin (Gömlüksiz ve Bozpolat, 2013) Türkiye’de eğitim bilimleri çalışmalarında kullanımının 1990’lı yıllardan 2000’lere artma eğiliminde olması (Fazlıoğulları ve Kurul, 2012; Hazır Bıkmaz vd. 2013) olumlu ve önemli bir durum olarak karşılanmaktadır. Bu doğrultuda, karma yöntemin sadece nicel veya nitel yöntemlerle araştırma sorularını cevaplamada yetersiz kaldığı durumlar ile, bu yöntemler ile elde edilen sonuçların birbirini destekleyip desteklemediği konusunda araştırmacılara bilgi sağlayarak araştırma sınırlarını genişletmekte (Baki ve Gökçek, 2012) böylece program geliştirme çalışmalarının zenginliği de arttırılmaktadır. Dolayısıyla program geliştirme gibi disiplinler arası bir alan için karma yöntemin tercih edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerde en fazla görüşme tekniği (70) ardından anket (50) form ve ölçeklerin (45+45) kullanıldığı görülmektedir. Eğitim bilimleri/EPÖ alanında yapılan tezleri inceleyen diğer araştırmalarda ise gözlem, anket ve ölçeklerin sık sık kullanıldığı belirtilmektedir (Gömlüksiz ve Bozpolat, 2013, Ozan ve Köse, 2014; Schreglmann, 2016; Doğan ve Tok, 2018) 35 farklı veri toplama tekniği/aracının kullanıldığı lisansüstü program geliştirme çalışmalarında veri toplama teknik/yönteminin çeşitlendirilmiş olması araştırmaların derinlemesine yürütülmesinde oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda en çok 3 veri toplama aracının kullanılması da veri çeşitlenmesi bakımından dikkat çekici bir unsurdur. Yüksek lisans çalışmalarında, doktora çalışmalarına göre daha az sayıda veri toplama aracının kullanılmış olması alanyazın açısından şaşırtıcı bir sonuç olmasa da veri toplama aracının belirtilmediği 6 çalışmanın tümünün yüksek lisans çalışması olması, bu programdaki yöntem sorununa işaret etmektedir.

Program geliştirme etkinliklerinin, bir gereksinimi karşılama veya var olan uygulamaların yetersiz görülerek yeni bir seçenek sunulması amacıyla yürütülmesi ile program tasarım sürecinde öncelikle niteliklerinin belirlenmesi, seçilmesi ve düzenlenmesiyle ilgili yapı, çerçeve ya da model benimsenmesi gerekliliğini ortaya çıkmaktadır (Erişen, 1998; Yakar, 2016). Ancak, program geliştirme alanındaki lisansüstü tezlerin dahi %65,11 ile çoğunluğunda kullanılan modele ilişkin bilgi verilmemesi oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Bu durum program geliştirme uzman/danışmanlarının niteliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Alanında uzman olan kişilerin bilimsel dayanaklar ile oluşturacakları kuramsal temelleri güçlü çalışmalar yürütmemesi, Bümen’in (2020) ifadeleri ile profesyonellikten uzaklaşmaya, kuramsal kısırlığa nitelik/nicelik sorunları ile anlama yerine anlatma çabasına da yol açmaktadır. Buna ek olarak, program geliştirme konulu lisansüstü tezlerdeki danışmanların pasifleşmeden kaçınarak kuramsal olarak yeni kavramlaştırmaların belirleneceği ortamlar oluşturma gayreti içerisinde olması gerekmektedir. Kullanılan modelin belirtildiği çalışmalarda en çok kullanılan model ise Taba, Taba-Tyler modelidir. Bu sonuç Demirel’in (1992) çalışmasıyla da desteklenmektedir. İncelenen tezlerde kullanılan modeller içerisinde Taba, Tyler ve Taba-Tyler Modelinin oranı %11,62’dir. Ardından Demirel Modeli, Sistem Yaklaşımı ve Eklektik Model tercih edilmektedir. Buna ek olarak, kullanılan modellerin daha çok Amerika Birleşik Devletleri’nde yaygın olduğu ve doğrusal bir yapı izlediği (%14,72) sonucuna ulaşılmaktadır. Aktan (2015) bu durumun MEB’de ve lisansüstü çalışmalarda süregeldiğini aktarırken; Bümen ve Aktan (2014) ile Bümen (2020) çalışmasında bu durumu eleştirerek Anglo-Amerikan anlayışın hala hakimiyetini koruduğunu; eğitim programı ya da eğitimde program geliştirme alanındaki kitapların çoğunlukla teknik/sistemik program geliştirme anlayışını temsil ettiği belirtmekle beraber Avrupa’daki

didaktik anlayışının geri planda kaldığını vurgulamaktadır. Ayrıca doğrusal modellerin daha çok kullanılmasının Varış'ın (1985) program geliştirmenin dinamik, sürekli değerlendirme ve geliştirmeyi içeren operasyonel bir süreç tanımı ile de çalışmaktadır. Buna ek olarak EPÖ alanında henüz alanlarla ilgili kavramların dahi güncellenmediğini, kavramların Türkçe karşılıkları konusunda bir uzlaşmaya varılamadığı alandaki çalışmalarda çoğunlukla program geliştirme modellerine verilmediği Sever, Kürüm Yapıcıoğlu ve Atik Kara (2019) tarafından vurgulanmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda, birçok lisansüstü çalışmanın nicelik ve nitelik açısından eksiklikler göstermesinin program geliştirme alanının geleceği için tehlike arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bilgiler ışığında uygulamaya dönük olarak öneriler sunulmaktadır:

- Program geliştirme alanında gerçekleştirilecek çalışmaların gerek örgün eğitim gerekse yaygın eğitim alanında daha belirgin biçimde örgün eğitimin dışında kalan bölümler için de yapılması,
- Gerçekleştirilecek çalışmaların yöntem bölümlerinin özellikle karma yöntem ile güçlendirilmesi,
- Kullanılan veri toplama araçlarının çeşitlendirilerek bu araçların güvenilirliğinin artırılması,
- Yapılacak program geliştirme çalışmalarının Türkiye özelinde oluşturulan program geliştirme modeli ve felsefesi çerçevesinde yürütülmesi önerilmektedir.

Araştırmacılar için öneriler ise şu şekilde sıralanabilmektedir:

- MEB ve üniversiteler dışında yer alarak program geliştirme faaliyetleri yürüten kurum, dernek veya merkezlerdeki standartların incelenmesi,
- Program geliştirme alanında görev yapan akademisyenlerin program geliştirme ve değerlendirme yetkinliklerinin incelenmesi,
- Program geliştirmenin program değerlendirme alanı ile eş güdümlü yürütülmesi gerekliliği dikkate alındığında Türkiye özelinde gerçekleştirilen bu faaliyetlerin felsefi, psikolojik, sosyokültürel açılardan incelenmesi,
- Eğitim Programları ve Öğretim özelinde Türkiye'de program geliştirme alanının geleceğini planlamaya yönelik politikalar geliştirmeye odaklı lisansüstü çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul kararı gerekmemektedir.

Kaynakça/References

- Aktan, S. (2015). Bir öncü ve eseri: Planlı eğitim ve değerlendirme- Türkiye’de bilimsel-teknik program geliştirme paradigmasının doğuşu. *Turkish Studies*, 10(11), 39-56.
- Alper, A. ve Gülbahar, Y. (2009). Trends and issues in educational technologies: a review of recent research in TOJET. *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET*, 8(2), 124-135.
- Altın, N. (2004). *Eğitim programları ve öğretim alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin analizi (Ankara, Gazi ve Hacettepe Üniversitesi)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ankara Üniversitesi.
- Arık, R. S. ve Türkmen, M. (2009, Mayıs). *Eğitim Bilimleri Alanında Yayımlanan Bilimsel Dergilerde Yer Alan Makalelerin İncelenmesi*. [Bildiri] I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi, Çanakkale, Türkiye.
- Atik Kara, D., Kürüm Yapıcıoğlu, D. & Sever, D. (2020). Eğitim programları ve öğretim lisansüstü eğitim programlarının incelenmesi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 4(2), 163-190. DOI: 10.34056/aujef.712801
- Baki, A. & Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9, 27-40.
- Bulut, M. (2007). Curriculum reform in Turkey. A case of primary school mathematics curriculum. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 3(3), 203-212.
- Bümen, N. T. (2020). Türkiye’de eğitim programı uzmanı olmak. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 757-776. DOI: 10.37217/tebd.757483
- Bümen, N.T. ve Aktan, S. (2014). Yeniden kavramsallaştırma akımı ışığında Türkiye’de eğitim programları ve öğretim alanı üzerine özeleştirel bir çözümlenme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1123-1144.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). Routledge.
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye’de program geliştirme uygulamaları. *H.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 27-43.
- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Pegem Akademi Publishing
- Demirhan İşcan, C. ve Hazır Bıkmaz, F. (2012). Eğitim programları ve öğretim alanında lisansüstü eğitim programlarının analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 107-138.
- Doğan, H. ve Tok, T. N. (2018). Türkiye’de eğitim bilimleri alanında yayınlanan makalelerin incelenmesi: Eğitim ve Bilim Dergisi örneği. *Curr Res Educ*, 4(2), 94-109
- Dursun, F. & Yar Yıldırım, V. (2020). Eğitim programları ve öğretim alanındaki lisansüstü öğrencilerin lisansüstü öğrenim sürecine ilişkin görüşleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 370-390. DOI: 10.18026/cbayarsos.745499
- Erişen, Y. (1998). Program geliştirme modelleri üzerine bir inceleme. *Eğitim Yönetimi*, 4.
- Fazlıoğulları, O. ve Kurul, N. (2012). Türkiyedeki eğitim bilimleri doktora tezlerinin özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 43-75

- Gömlüksiz, M. N. ve Bozpolat, E. (2013). Eğitim programları ve öğretim alanındaki lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7). 457-472.
- Gözütok, F.D. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*. 160
- Güven, M. (2019, 9-12 Ekim). *Cumhuriyetin kuruluşundan 2000'li yıllara kadar eğitim programları ve öğretim alanında yasal ve yapısal düzenlemeler*. [Konferans Sunumu]. ICCI-EPOK, Ankara, Türkiye.
- Hazır Bıkmaz, F. Aksoy, E., Tatar, Ö. ve Atak Altınyüzük, C. (2013). Eğitimde program geliştirme alanında yapılan doktora tezlerine ait içerik çözümlemesi (1974-2009). *Eğitim ve Bilim*, 38(168). 288-303
- Kozikoğlu, İ. ve Senemoğlu, N. (2015). Eğitim programları ve öğretim alanında yapılan doktora tezlerinin içerik analizi (2009-2014). *Eğitim ve Bilim*, 40(182). 29-41
- Lee, M. H., Wu, Y. T. ve Tsai, C. C. (2009). Research trends in science education from 2003 to 2007: a content analysis of publications in selected journals. *International Journal of Science Education*, 31 (15). 1999-2020.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd edition). Sage.
- Oliva, P. F., & Gordon, W. (2013). *Developing the curriculum*. Pearson.
- Ozan, C. ve Köse, E. (2014). Eğitim programları ve öğretim alanındaki araştırma eğilimleri. *Sakarya Üniversitesi Journal of Education*, 4(1), 116-136
- Özkal, N. (2020). Eğitim programları ve öğretim alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi: 2015-2019. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3415-3442. DOI: 10.26466/opus.647030
- Özkan, U.B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi Publishing.
- Saracaloğlu, A. S. ve Dursun, F. (2010). Türkiye'de eğitim programları ve öğretimi alanındaki lisansüstü tezlerinin incelenmesi. [Konferans Sunumu]. 1. *Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi*, Balıkesir.
- Saylor, J.G. Alexander, W.M & Lewis, A.J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning* (4th Ed.) Holt, Rinehart and Winston.
- Schreglmann, S. (2016). Türkiye'de program geliştirme konusu ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin içerik analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1492-1500. Doi: 10.17719/jisr.20164317720
- Sever, D., Kürüm Yapıcıoğlu, D. & Atik Kara, D. (2019). Problems of program in curriculum development and instruction according to the field experts and suggestions for the problems. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 48 (1), 419-451.
- Staton-Spicer, A. Q., & Wulff, D. H. (1984). Research in communication and instruction: categorization and synthesis. *Communication Education*, 33(4), 377-391.
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: theory and practice*. Harcourt, Brace & World.
- Tavşancıl, E., Çokluk, Ö., Çıtak, G. G., Kezer, F., Yıldırım, Ö. Y., Bilican, ... Özlem, D. T. (2010). *Eğitim bilimleri enstitülerinde tamamlanmış lisansüstü tezlerin incelenmesi (2000-2008)*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/68960/Binder1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Tosuntaş Ş.B., Emirtekin E., & Süral İ. (2019). Eğitim ve öğretim teknolojileri konusunda yapılan tezlerin incelenmesi (2013-2018). *Journal of Higher Education and Science*, 9(2), 277-286. DOI: 10.5961/jhes.2019.330
- Variş, F. (1985). Program geliştirmede metodolojik sorunlar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 18 (1), 67-77.
- Variş, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme "teori ve teknikler"*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:157
- Yakar, S. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: "yaşamsal eğitim programları" ve "yaşamsal öğretim tasarımları". *MSKU Journal of Education*. 3(2)
- Yıldıran, G. (2012). Türkiye'de program geliştirmenin sorunları ve çözüm önerileri, sekiz üniversitemizdeki eğitim programları ve öğretim alanı lisansüstü programlarının genel ve alana özel dersler açısından karşılaştırması: farklı yönelimler. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 29(2). 43-73
- YÖK Ulusal Tez Merkezi. (2021). Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yüksel, S. (1998). Okula dayalı program geliştirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4)

İletişim/Correspondence

Öğretmen, Barış AVCI

barisavci@anadolu.edu.tr

Prof. Dr. Meral GÜVEN

mguven@anadolu.edu.tr